

Hur blir väggkants- biotoper artrika?

Tommy Lennartsson
Centrum för Biologisk Mångfald

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Swedish Biodiversity Centre

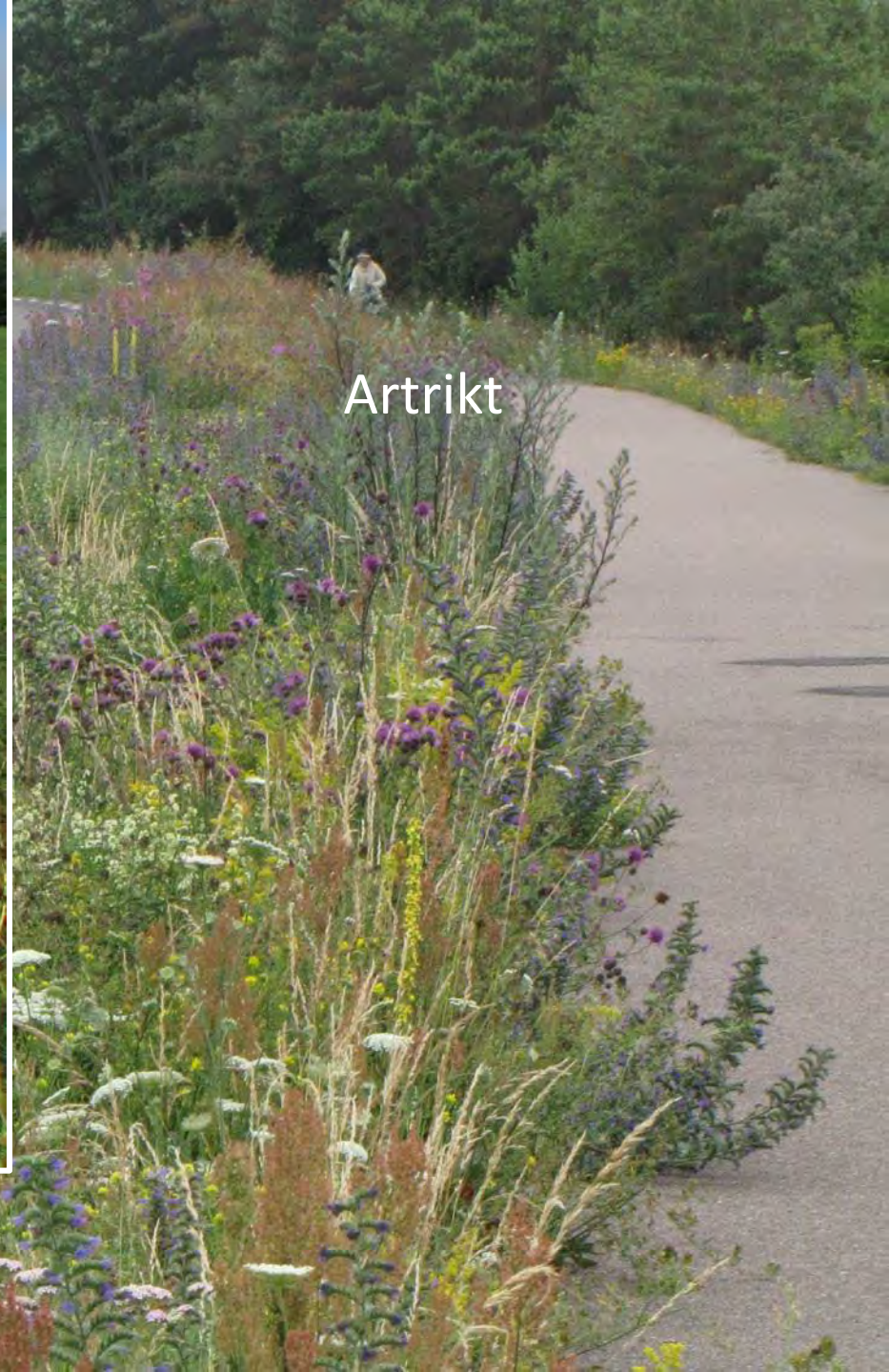
TRAFIKVERKET
SWEDISH TRANSPORT ADMINISTRATION

Byxelkrok

Artfattigt

Alböke

Artrikt

Byxelkrok

Gräsö

Många typer av
artrika
vägkanter

Foto Jörgen Wissman

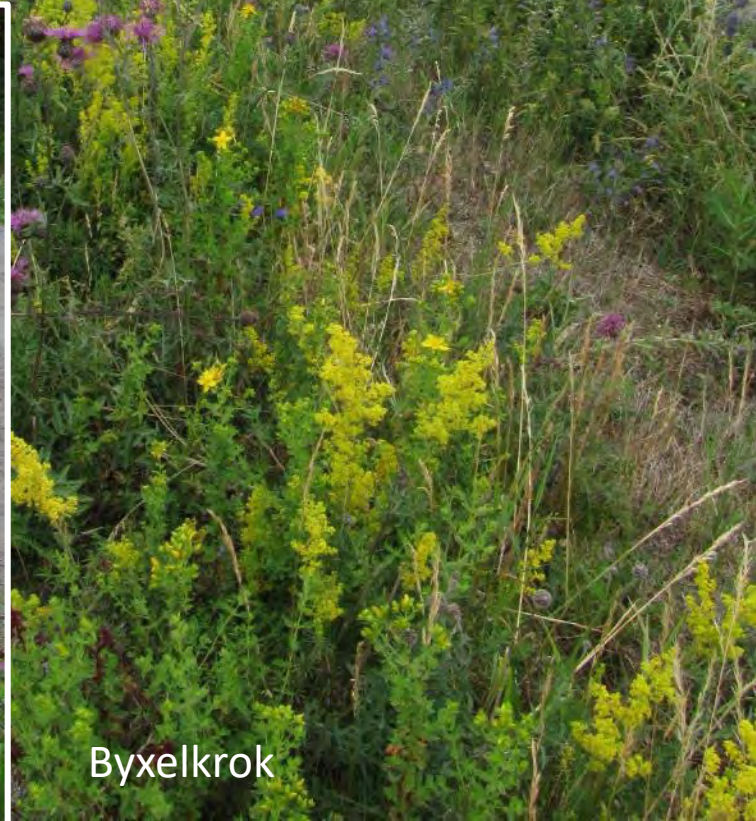

Marstrand

Foto Marie Johnson

Grangärde

Byxelkrok

Många typer av
artrika
vägkanter

Funäsdalen

Mehedeby

Torra och nordliga biotoper kan vara artrika
utan att vara överdådigt blommande

Gräsö

Artrika väggkantsbiotoper kan vara små

AVK-inventering behöver vara finskalig

Foto Jörgen Wissman

Marstrand

Foto Marie Johnson

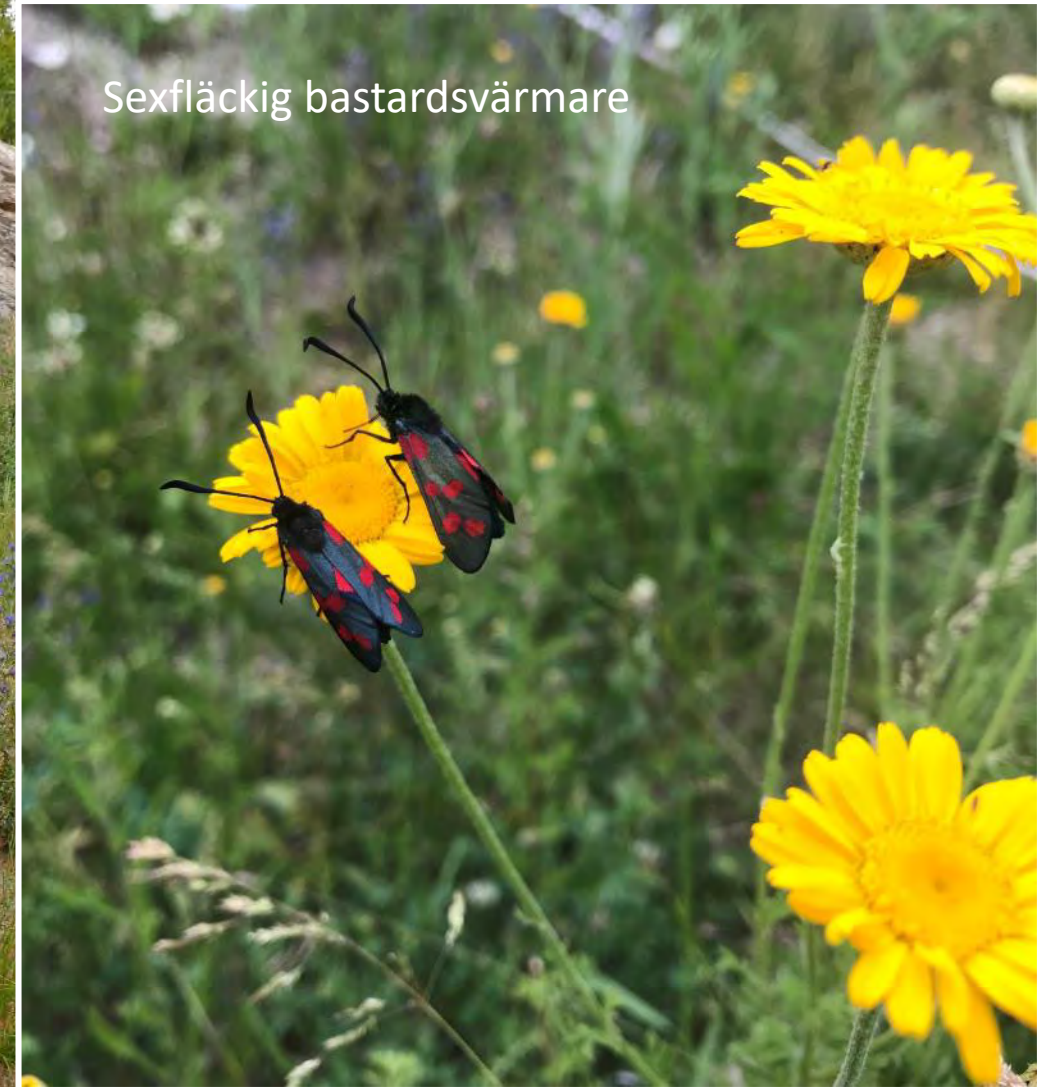
Grangärde

Byxelkrok

Artrik flora = artrik insektsfauna (värdväxter, pollen- och nektarväxter)

Marstrand

Sexfläckig bastardsvärmare

Torra slänter = artrik insektsfauna

Ängsgentiana

Fältgentiana
rödlistad

Hotade och andra
naturvårdsintressanta
arter i vägkanter

Ängsgentianans
huvudbiotop idag: kalkrika
vägkanter i norra-mellersta
Sverige

Foto Roger Svensson

Gräsö

Många typer av
artrika
vägkanter

Olika typer kan
behöva olika
skötsel

Vilka huvudtyper av väggkantsbiotoper finns det?
Olika naturtypers ekologi ("hur de funkar")

Ledtrådar till skötsel

Foto Jörgen Wissman

Marstrand

Foto Marie Johnson

Grangärde

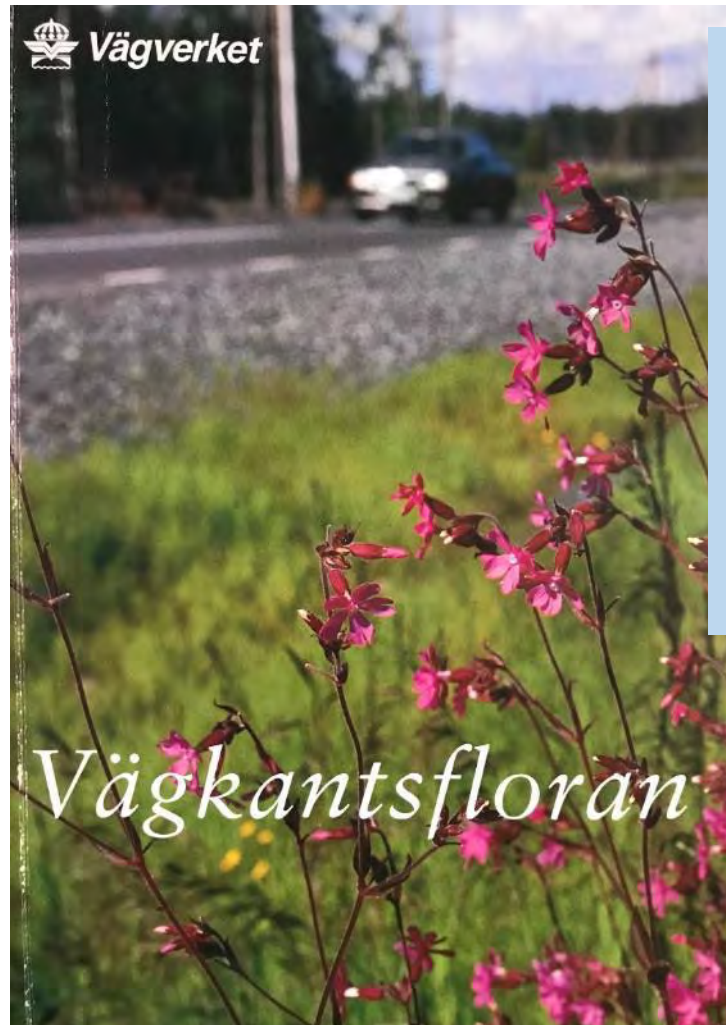
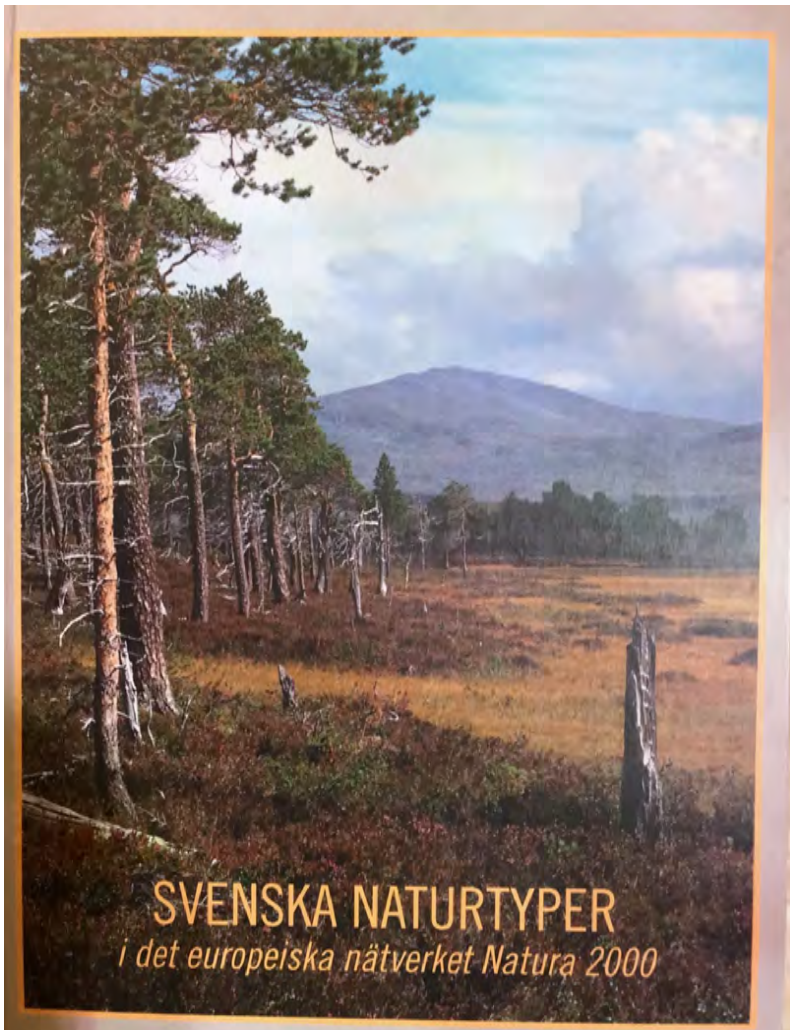

Byxelkrok

Vilka huvudtyper av biotoper finns det?
Olika typerns ekologi ("hur de funkar")

Det finns många system för klassificering och beskrivning av biotoper

Infrastruktur-biotoper ingår nästan aldrig i naturtypsbeskrivningar, men i Sverige har vi ett lysande undantag

- Ängsväggkant
- Åkerväggkant
- Öländska/Gotländska
- Alleer/väggträd
- Hedväggkant inkl skogshed (tallhed)
- Skogsväggkant
- Fjällväggkant inkl. fjällhed, fjällskog mm
- Strandväggkant
- Väggkärningar

Infrastruktur-biotoper ingår nästan aldrig i naturtypsbeskrivningar

Väggkantsbiotoper är nästan alltid i **förändring**

Nykonstruktion

Omkonstruktion

Kraftig markstörning
"nystartar/omstartar"
vegetationen

Dikesrensning

Kraftig
markstörning,
"nystart" av
vegetationen

Vegetationen förändras (succession)

Kraftig
markstörning,
"nystart" av
vegetationen

Vegetationen förändras (succession)

- Behövs kunskap om:
- Varför olika vägkanter utvecklas på olika sätt
  - Betydelsen av:
    - Vägens konstruktion
    - Underhålls-åtgärder

Kolonisation av arter, en viktig mekanism

Möjlighet för växter att kolonisera

Mycket bra

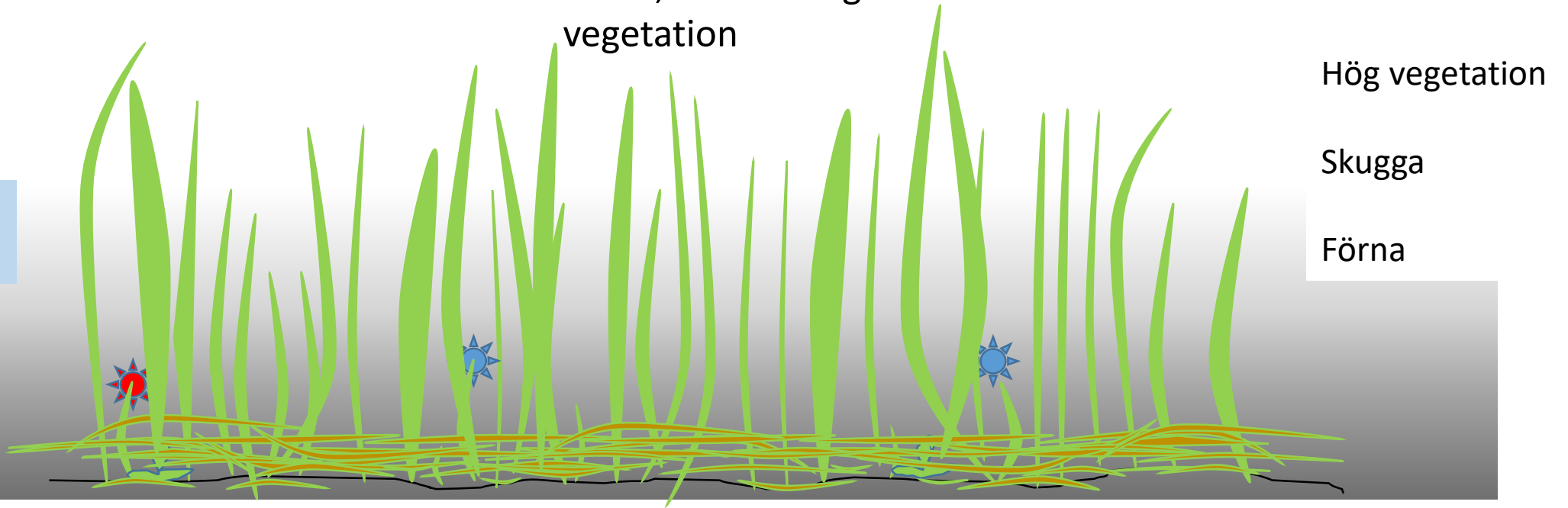

Sämre

Sent stadium, tät och hög vegetation

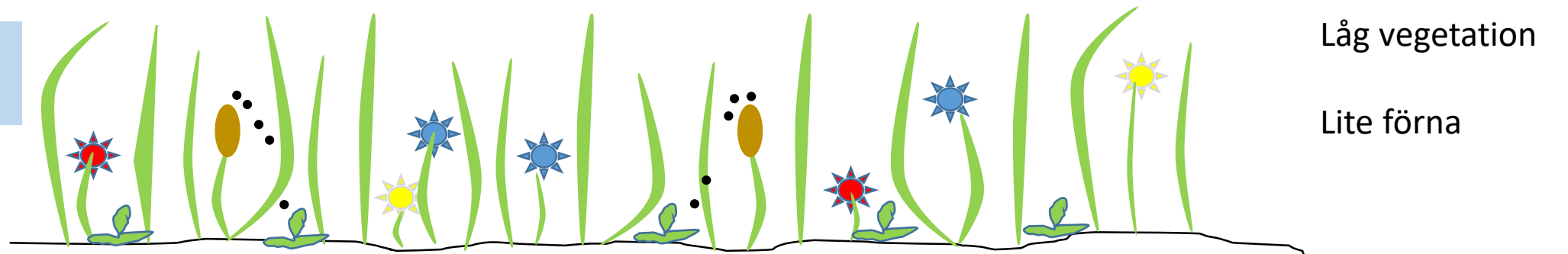
Dålig rekrytering från frö

Hög vegetation

Skugga

Förna

Tidigt stadium, gles och låg vegetation

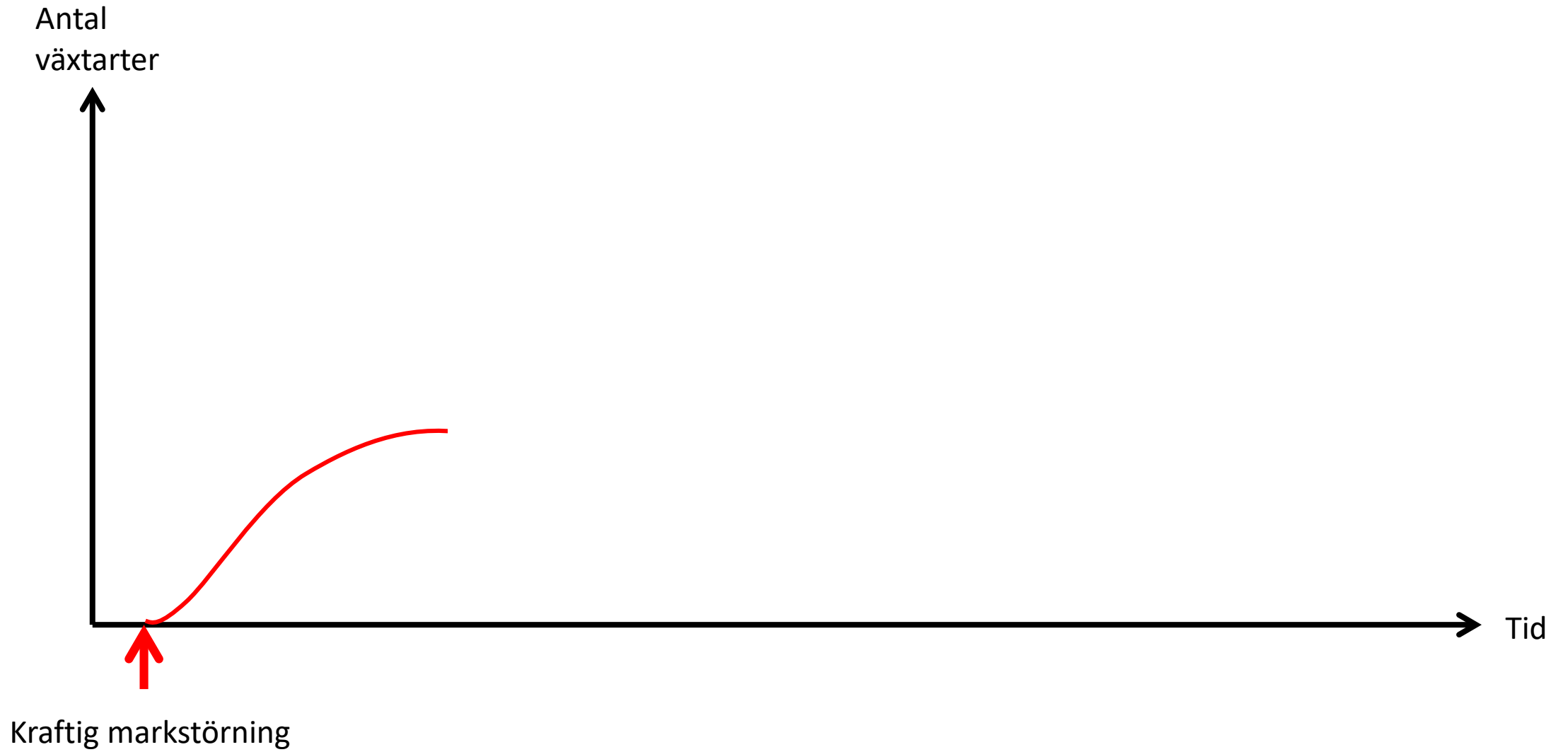

Bra förhållanden för fröplantor

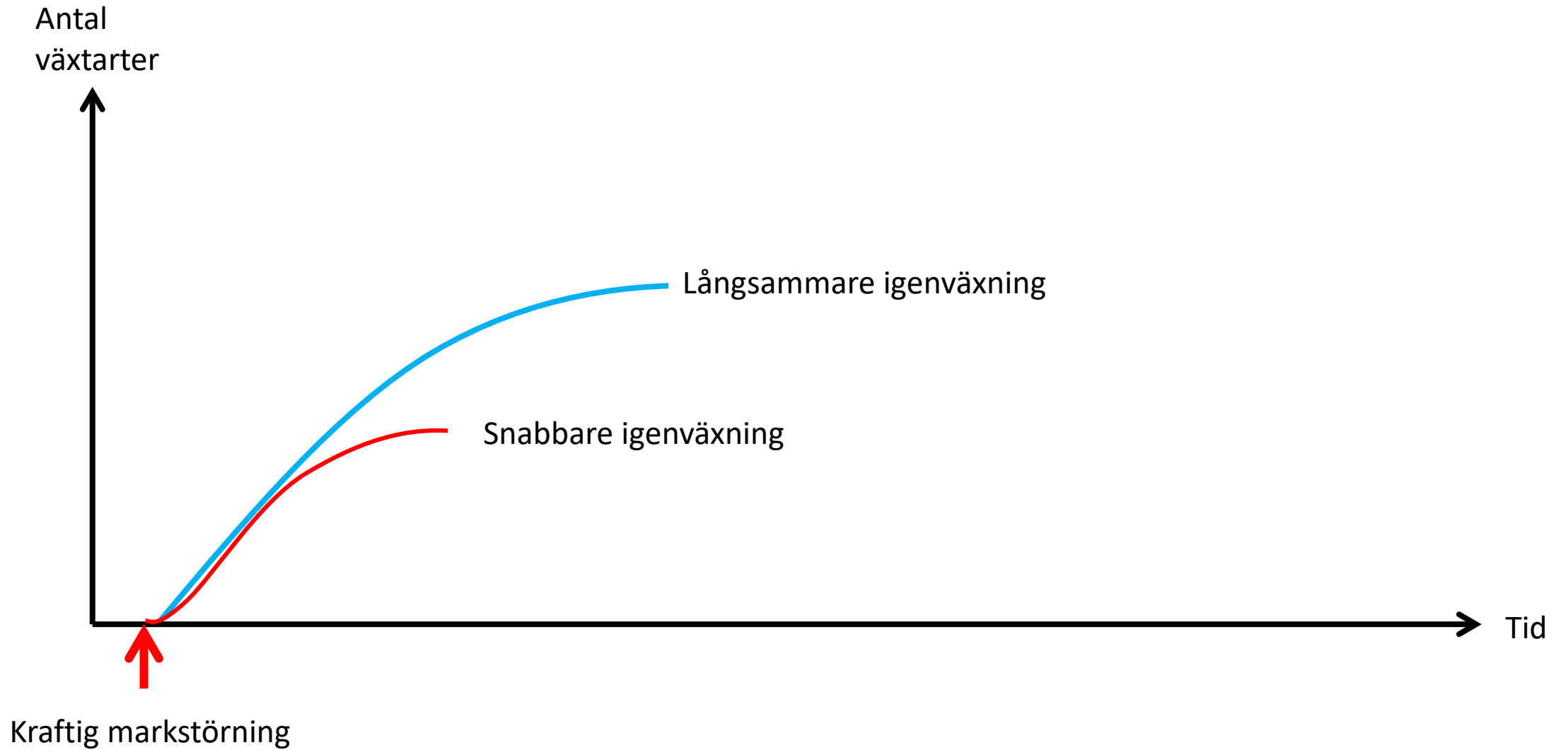
Låg vegetation

Lite förna

Arter koloniserar, men kolonisationen avtar med tiden

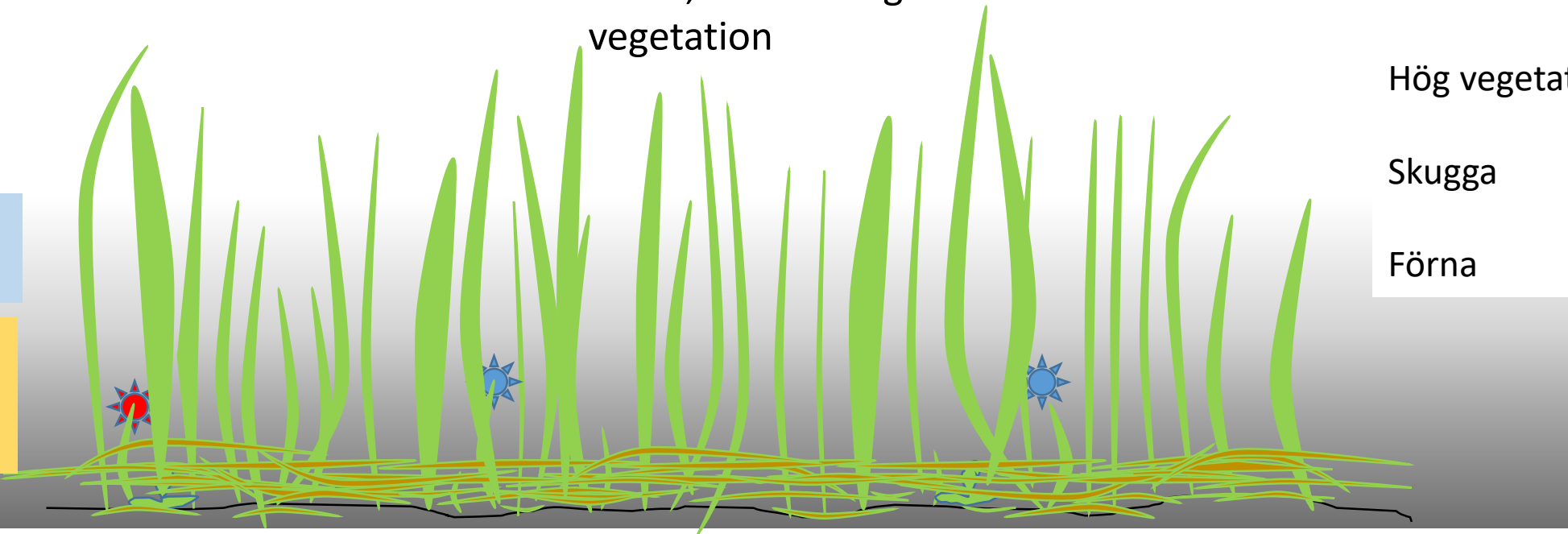
Arter koloniserar, men kolonisationen avtar med tiden.
Långsam igenväxning, fler arter hinner kolonisera

Sent stadium, tät och hög vegetation

Dålig rekrytering från frö

Bara konkurrensstarka arter klarar sig

Hög vegetation

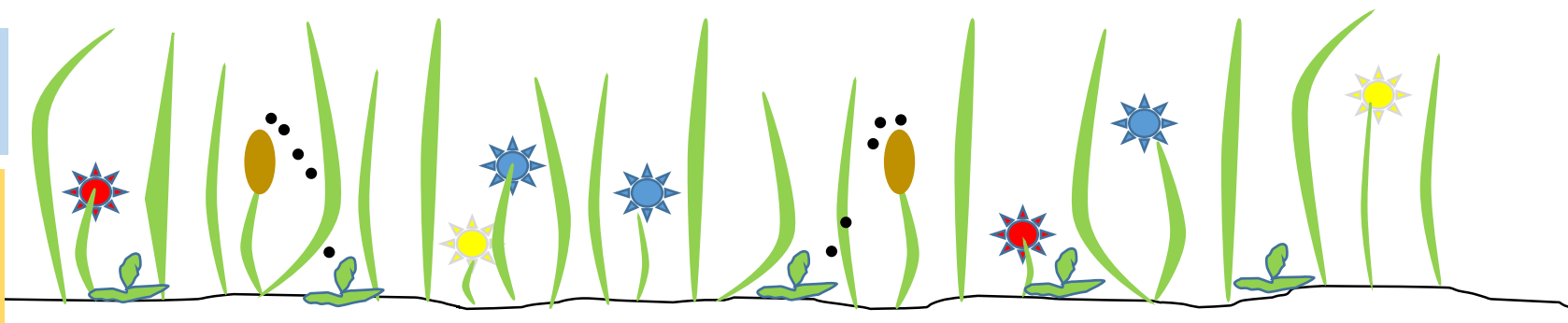
Skugga

Förna

Tidigt stadium, gles och låg vegetation

Bra förhållanden för fröplantor

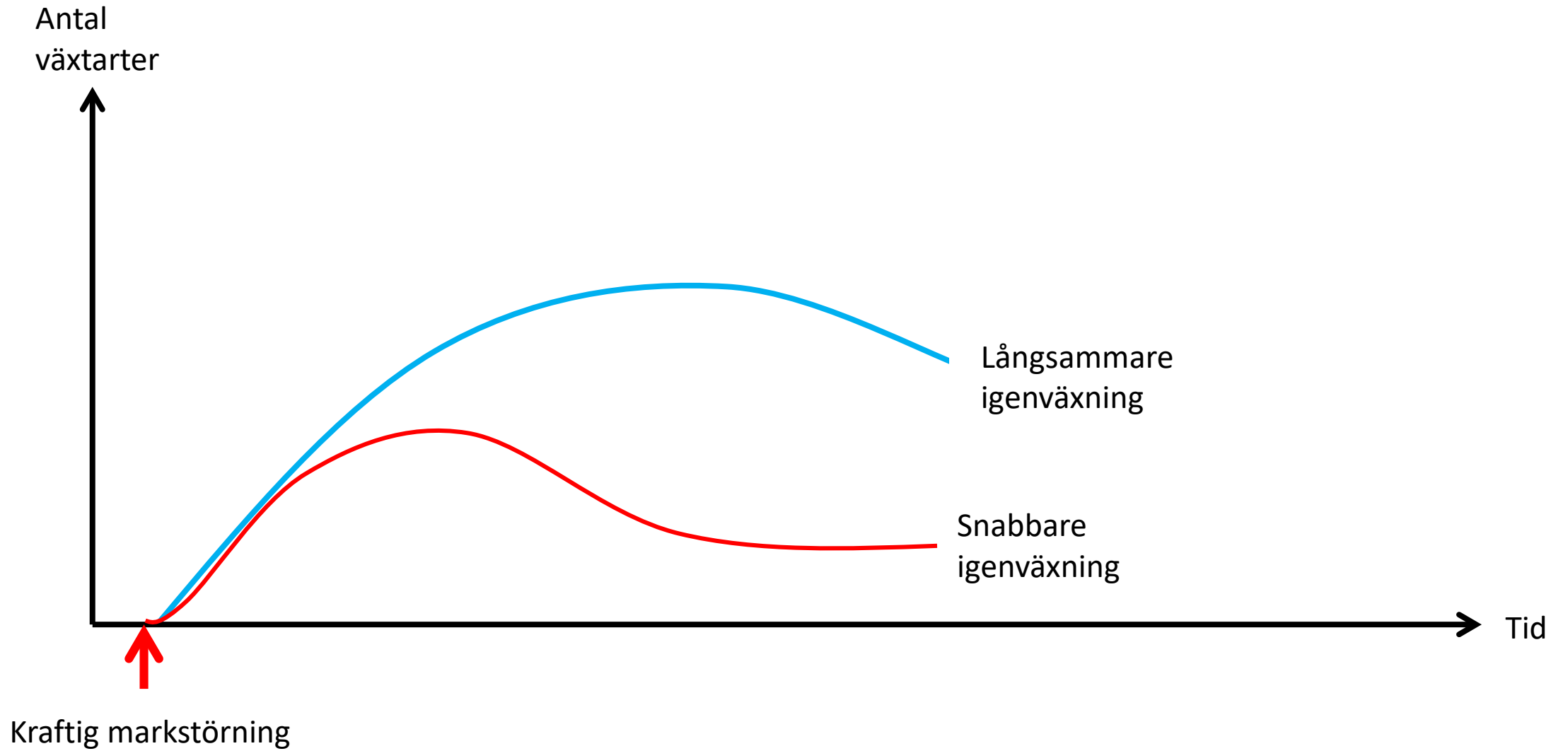
Även konkurrenssvaga arter klarar sig

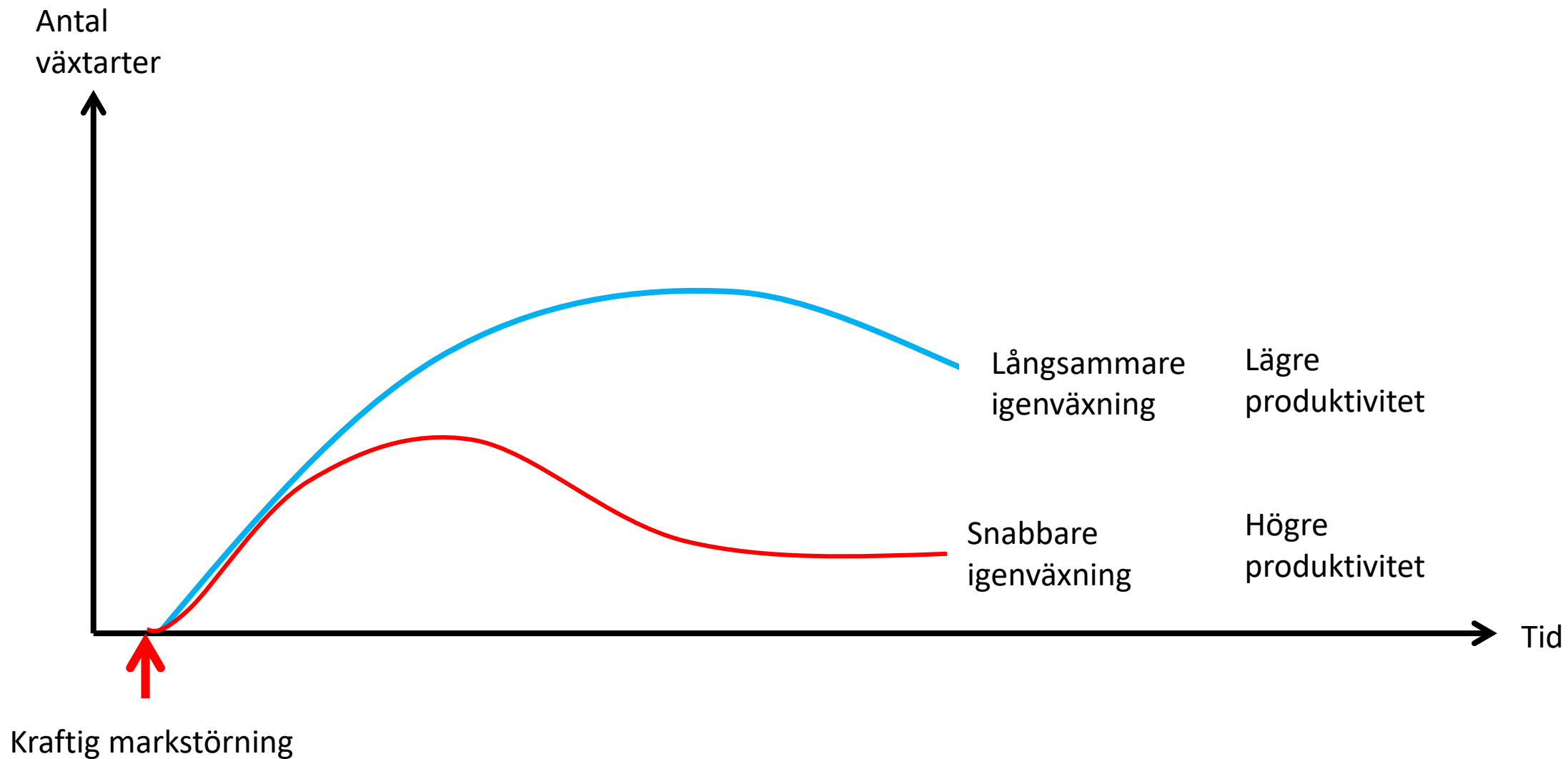
Låg vegetation

Lite förna

När konkurrensen ökar slås konkurrenssvaga arter ut

Igenväxningshastigheten beror på produktiviteten, d.v.s. närings- och vattentillgång

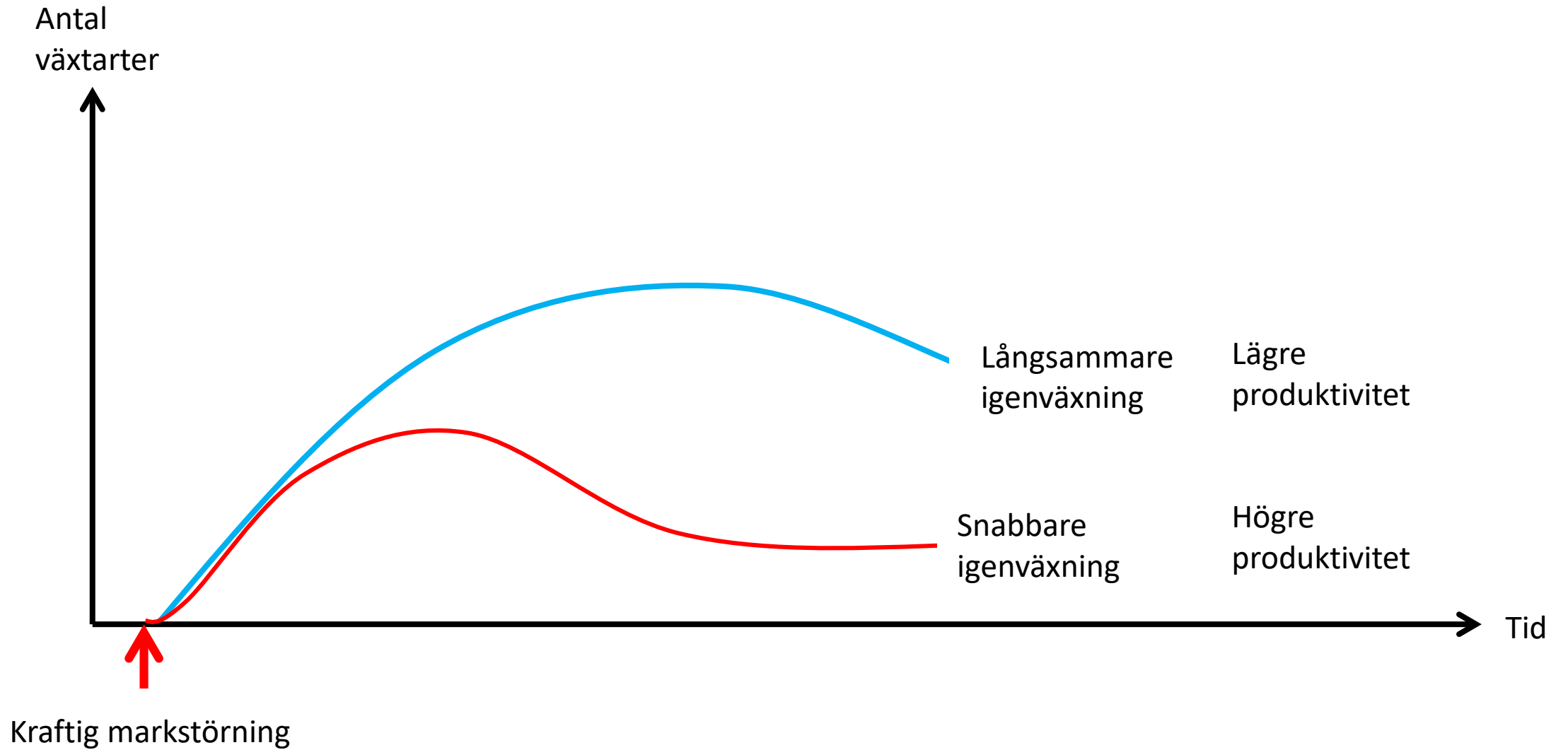

Näringsrik, fukthållande jord
=hög produktivitet
=mest några få
konkurrensstarka arter

Näringsfattig, torrare jord
=låg produktivitet
=artrikt

Vittinge

Näringsfattig jord ger artrikare vägkanter
Undvik näringsrikt topplager vid anläggning

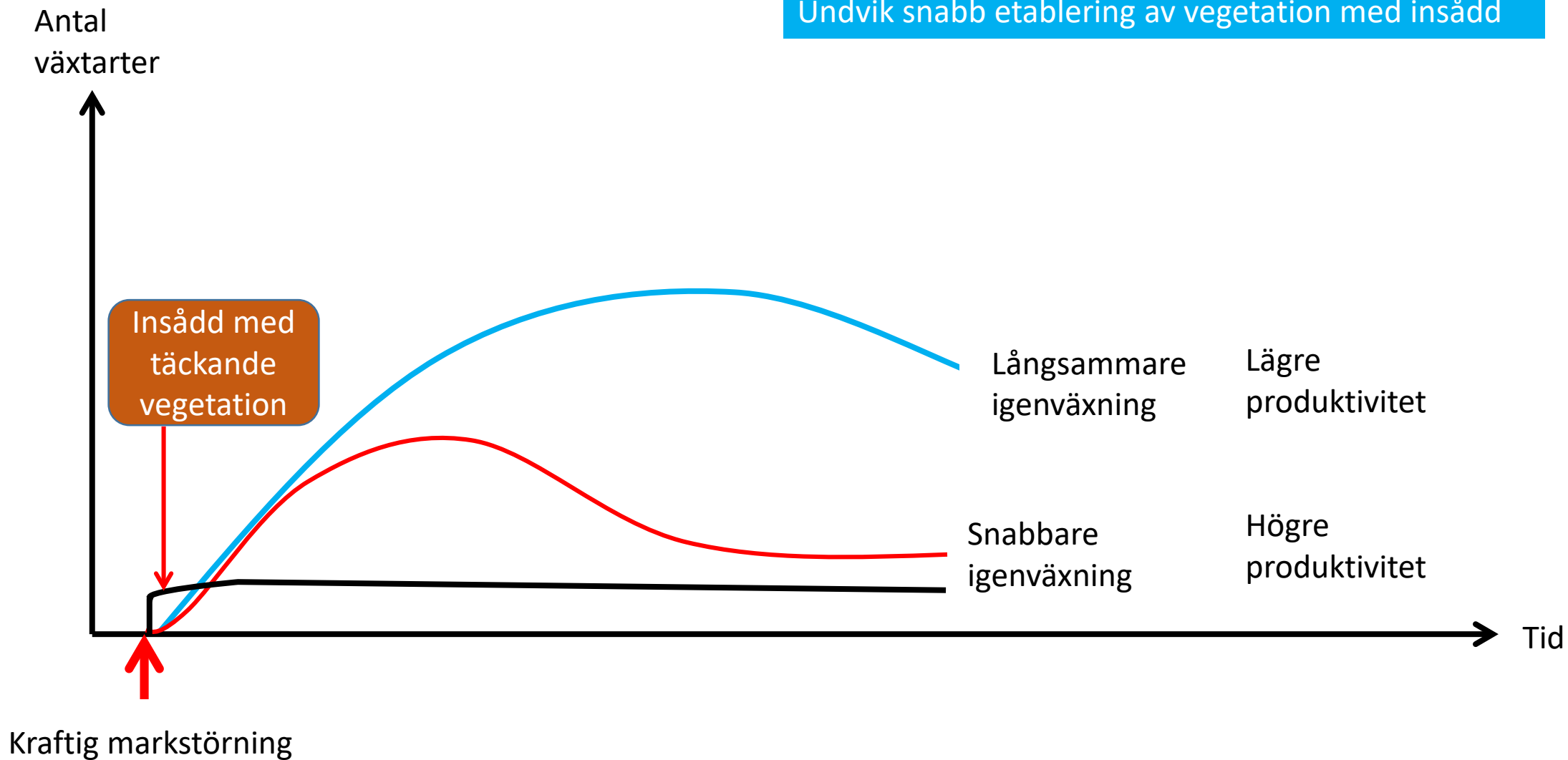

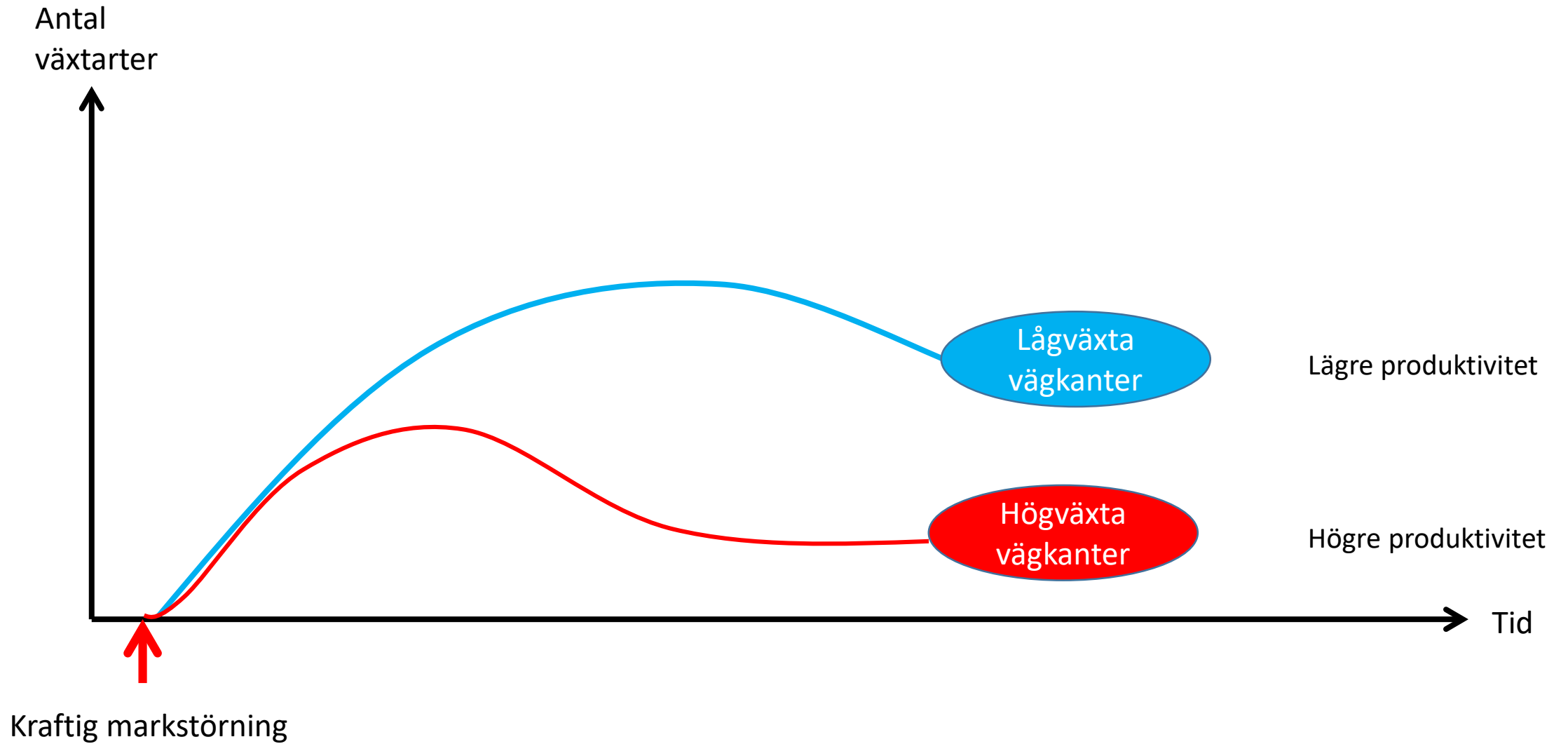
Insådd med täckande vegetation motverkar kolonisation

Näringsfattig jord ger artrikare vägkanter
Undvik näringsrikt topplager vid anläggning

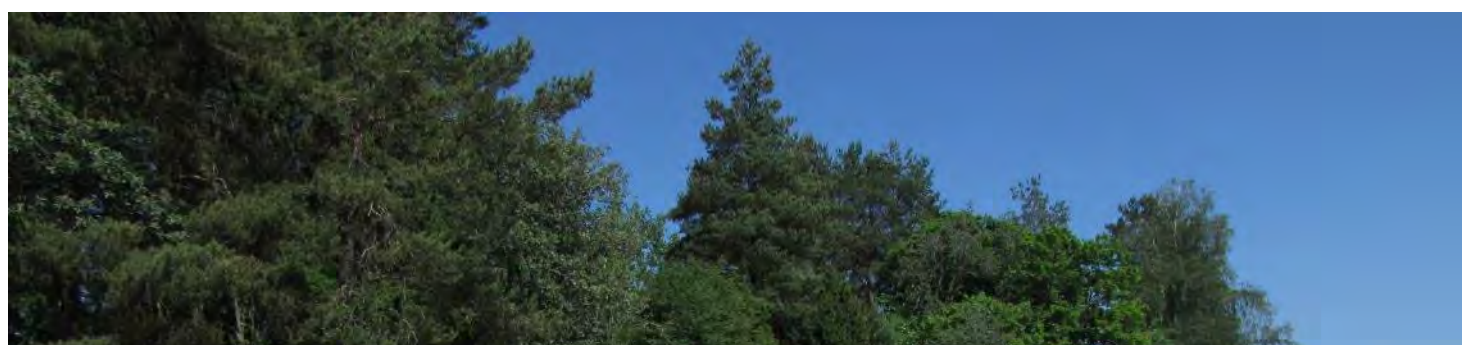
Undvik snabb etablering av vegetation med insådd

Vi har två huvudgrupper av väggkantsbiotoper
Det är i gruppen *Lågväxta väggkanter* vi hittar de artrika

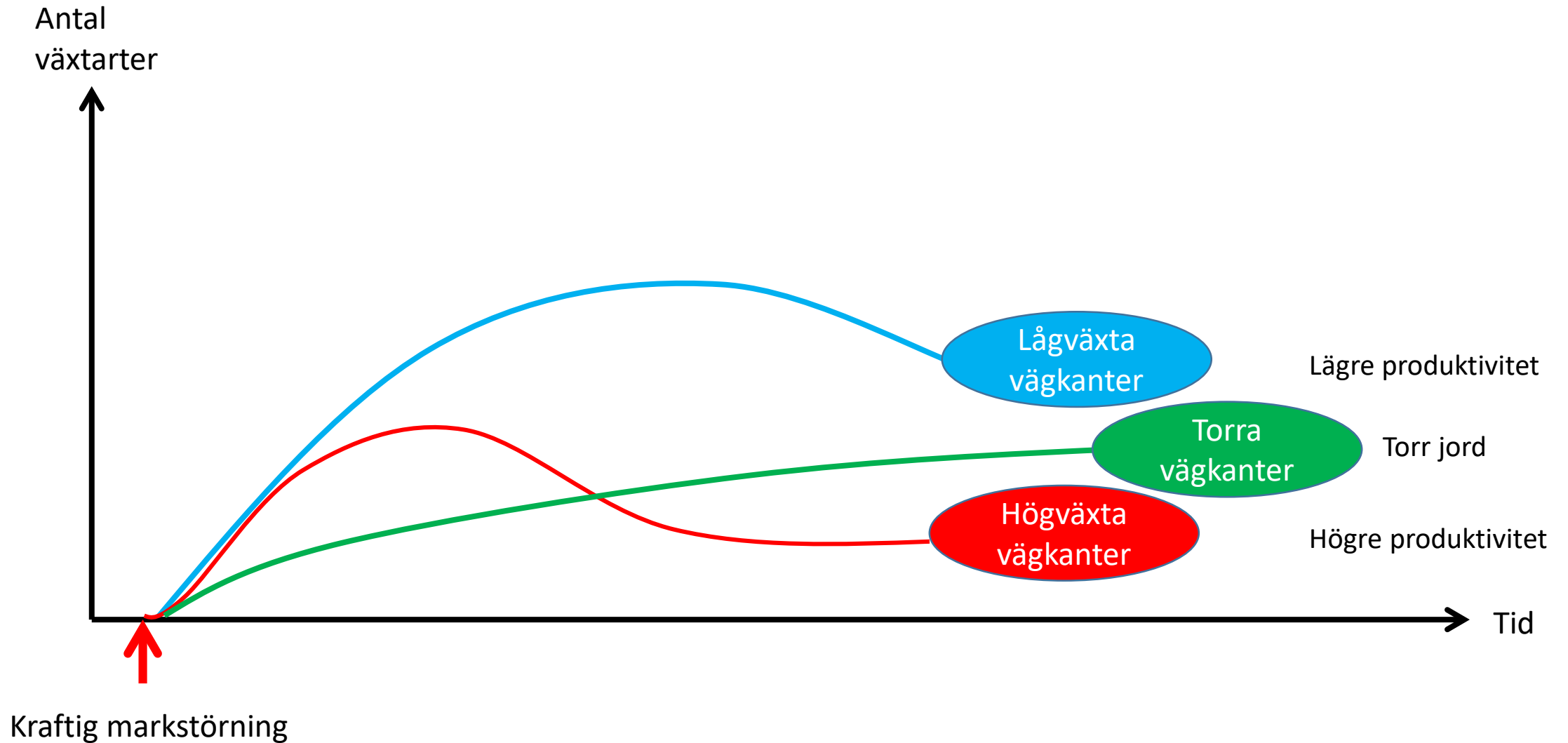
Torra vägkanter är en egen grupp

Torra välganter är en egen grupp

Där kan förmodligen artrikedomen fortsätta att öka, men bara torktåliga arter klarar sig

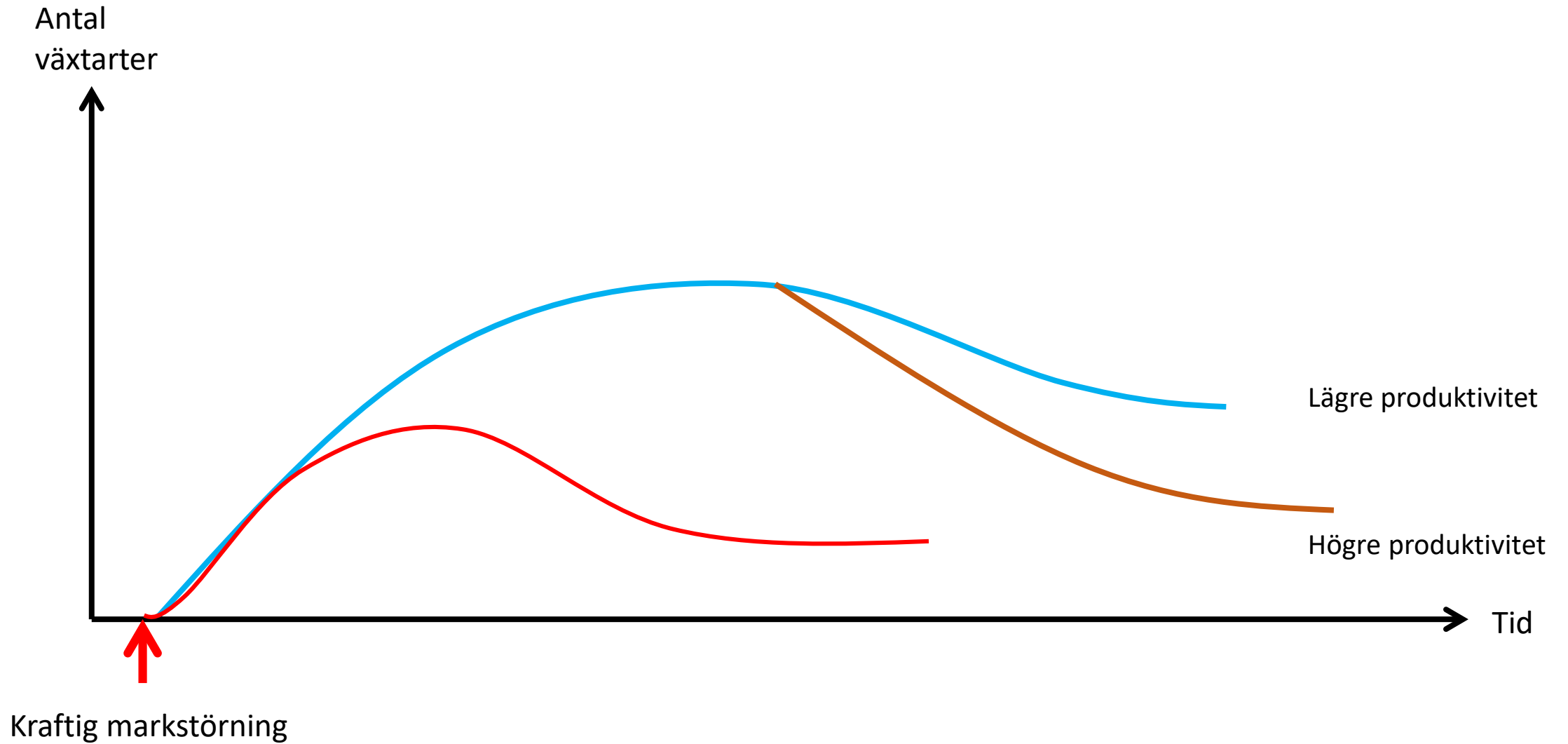
Inom varje grupp finns flera olika typer, t.ex. välgantsfloras typer.

Artrikedomen avtar trots allt med tiden

Dels pga naturlig succession

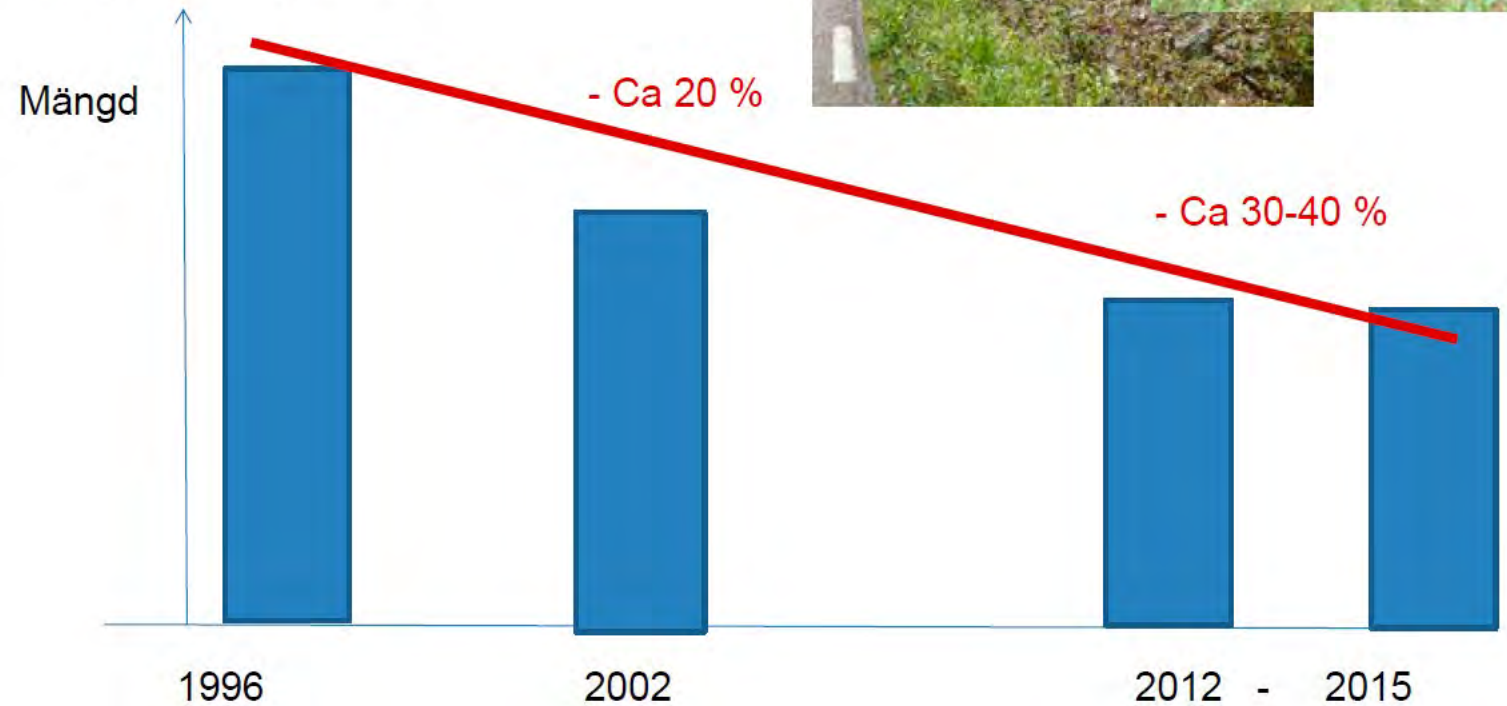
Dels för att dagens klippning (mulching) bygger upp ett näringsrikt topplager

I många slags artrika vägkanter ska man räkna med att artrikedomen går ner pga normal succession + uppbyggnad av näringsrik jord.

Hur har det fungerat hittills:

Artrika
Vägkanter region Mitt

Ingen biomassa försvinner vid slåtter
= ett lager näringsrik organisk jord
byggs upp

- Markstörning behövs för att "starta om" vegetationen
- Även utanför dikesrensningsszonen – identifiera prioriterade typer

Foto Mats Lindqvist

Mjölkekilen, Marstrand, hösten 2018

Markstörning väcker
arter ur fröbanken och
gynnar konkurrenssvaga
arter

Pionjärarter ur
fröbanken

Mjölkekilen, Marstrand, juni 2019

Mjölkekilen, Marstrand, juni 2020

I gruppen torra biotoper
har markstörningen
mindre betydelse –
vegetationen är gles ändå

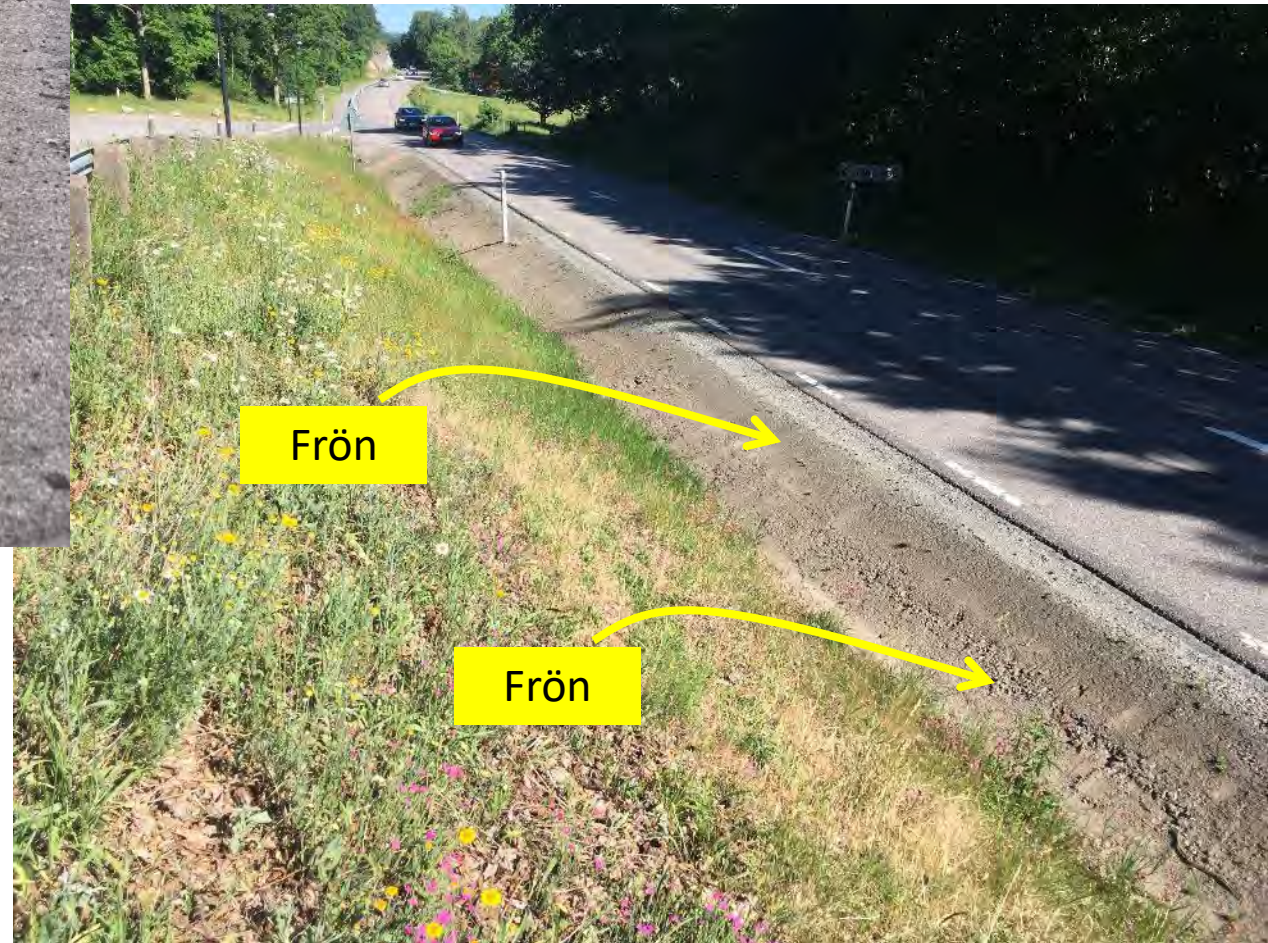

Boxvik, Orust juni 2021

I många slags artrika vägkanter ska man räkna med att artrikedomen går ner pga normal succession + uppbyggnad av näringsrik jord.

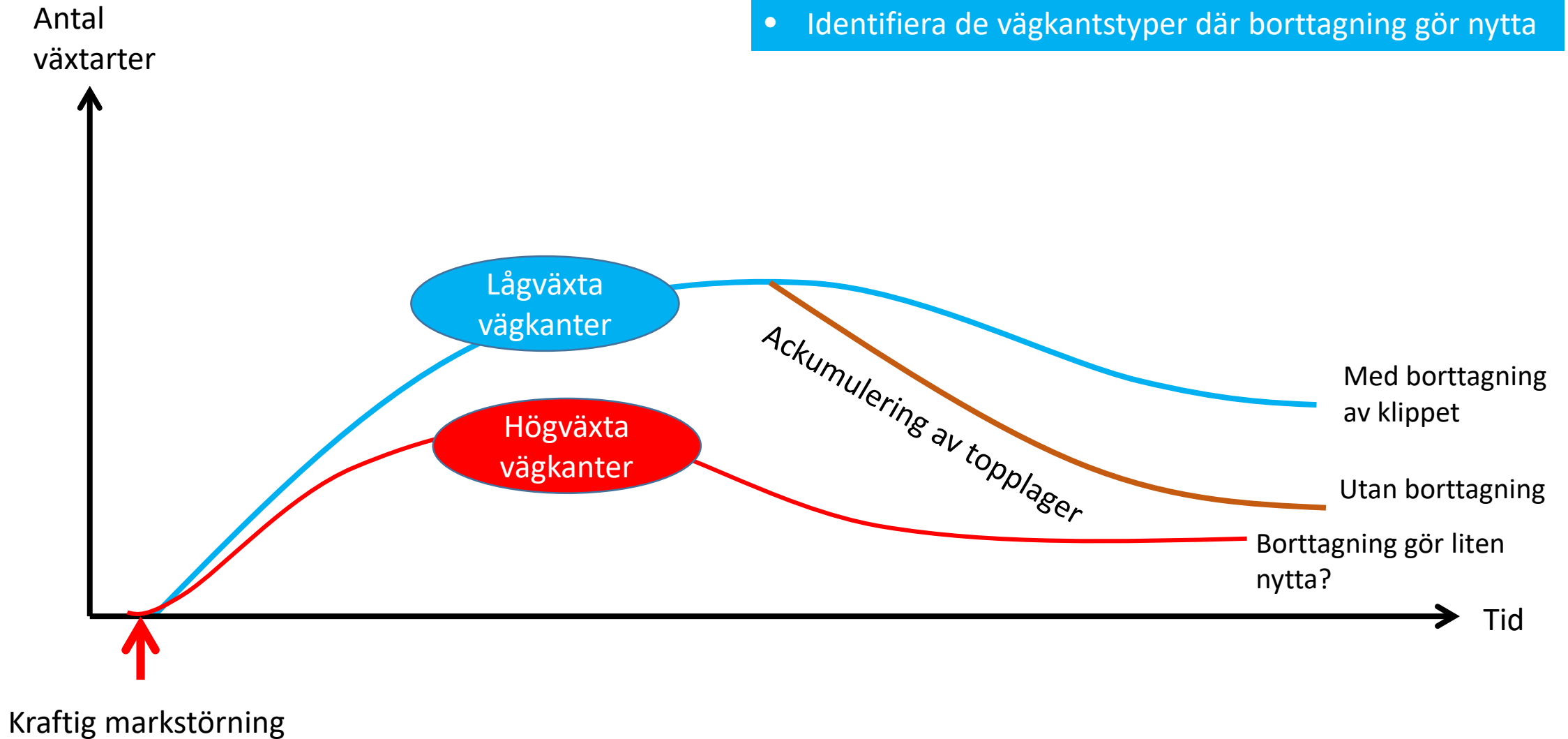
- Markstörning behövs för att starta om vegetationen
- Hitta metoder för skonsam dikesrensning

Slåtter med borttagning, kan få samma effekter som markstörning

Troligen kan förlust av artrikedom minskas genom att klippet tas bort = minska uppbyggnad av näringsrik jord.

- Hitta bra metoder för borttagning av klipprester
- Identifiera de väkantstyper där borttagning gör nytta

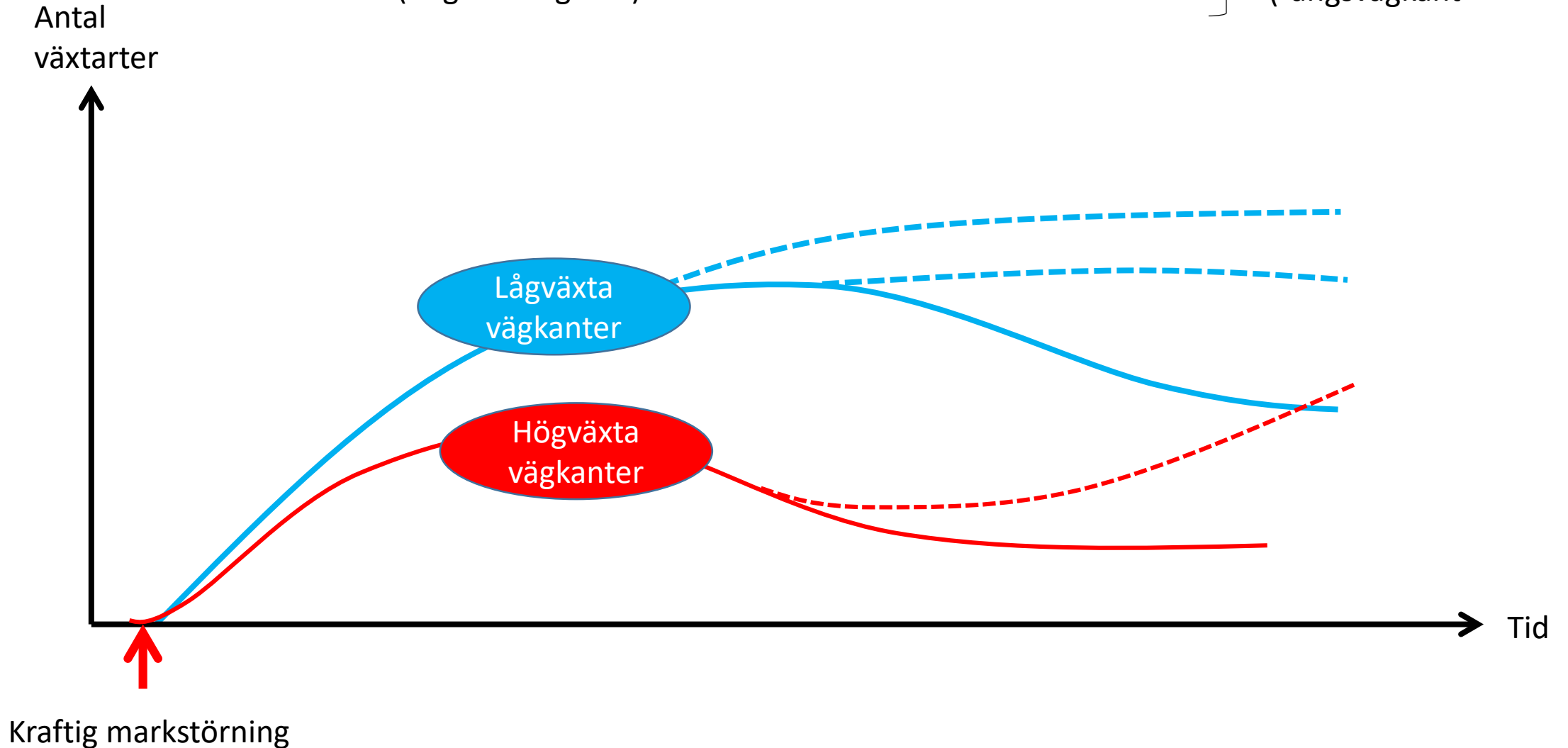

Slätter med
borttagning:

Två effekter på artrikedom i teorin:

1. Kan behålla och öka artrikedom på måttligt produktiv mark (lågväxt vägkant)
2. Kan utarma näringsrik mark och göra den mera artrik (högväxt vägkant)

Skapa slätter-
vegetation
("ängsväggkant")

Vad vet vi om slåttareffekter i vägkanter?

Hur stämmer det med vad vi vet om slåtterarter i ängar?

Slåtter minskar konkurrens men skadar samtidigt växterna (störning)
Flera slåttertillfällen = kraftigare störning

Mycket få slåtterängsarter tål mer än en slåtter per år

Andra studier:

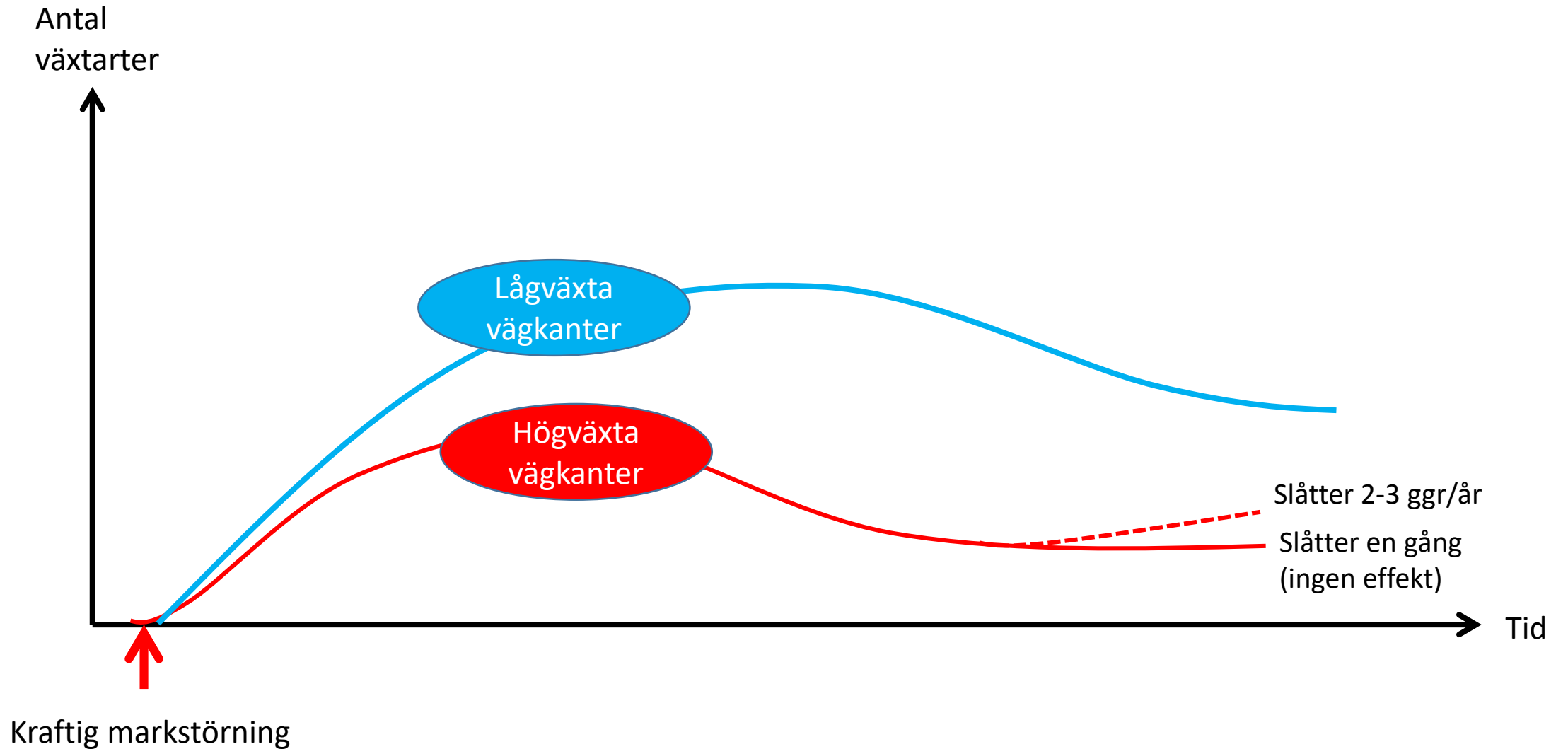
- Slåtter en gång: inga samstämmiga resultat
- Slåtter två gånger eller mer: positiv effekt på artrikedom

Hög konkurrens,
ingen störning

Låg konkurrens,
störning

Vår gissning: Studier som visar positiv effekt av två eller flera slåttertillfällen per år är förmodligen gjorda i *Högväxta vägkanter*. Där ökar artrikedom något, men utan att det blir artrika vägkanter

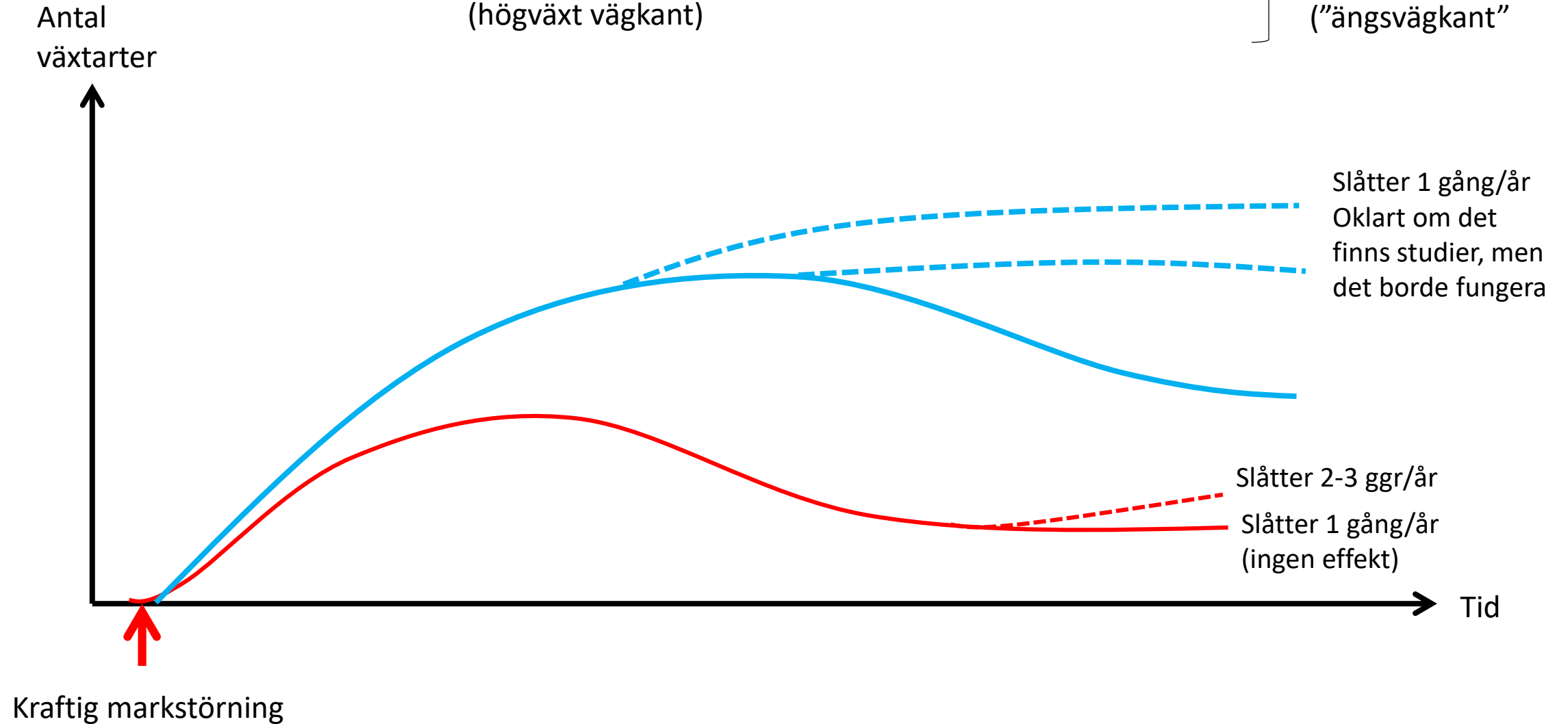
Kunskapsläge,
sammanfattning

Slåtter med
borttagning:

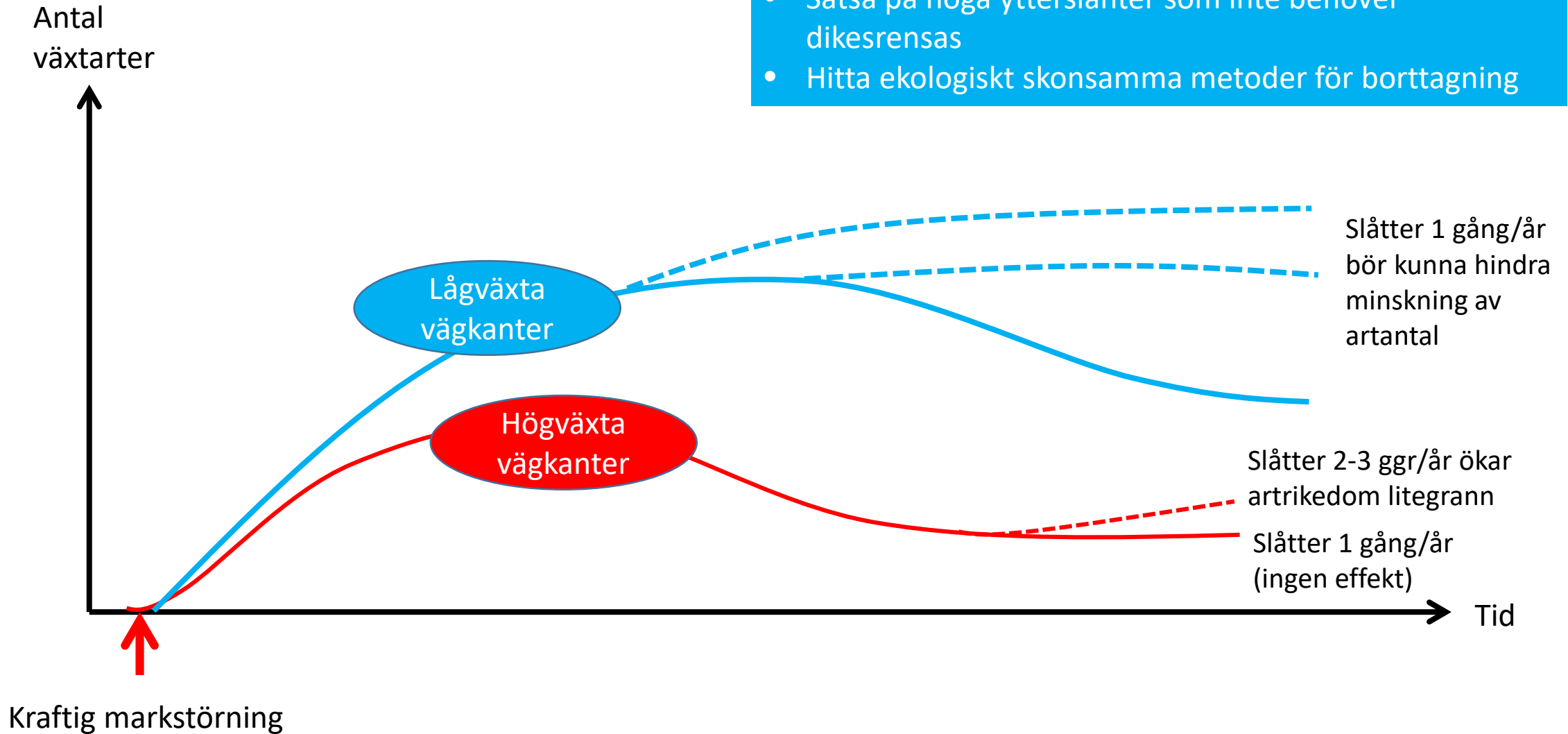
Två effekter på artrikedom i teorin:

1. Kan behålla och öka artrikedom på måttligt produktiv mark (lågväxt vägkant)
2. Kan utarma näringsrik mark och göra den mera artrik (högväxt vägkant)

Skapa slåtter-
vegetation
("ängsväggkant")

- Hitta lagom lågproduktiva marker, Lågväxta vägkanter ("vägkanternas hårdvallsängar")
- Använd sen slåtter med borttagning av klippet
- Satsa på höga ytterslänter som inte behöver dikesrensas
- Hitta ekologiskt skonsamma metoder för borttagning

Måttligt produktiv/lågväxt: Slåtter kan (troligen) skapa ängsvegetation

Högproduktiv/högväxt: Slåtter ger bara marginell ökning av artrikedom

Lågproduktiv/torr: Slåtter behövs endast för att hålla undan sly, ingen borttagning behövs

Torra
vägkanter

Lågväxta
vägkanter

Högväxta
vägkanter

Tillämpade slutsatser, sammanfattning

INVENTERA

- Vägkantsbiotoper kan vara små (korta sträckor) – AVK-inventering behöver vara finskalig

BYGGA OCH ANLÄGGA

- Näringsfattig jord ger artrikare vägkanter, undvik näringsrikt topplager vid anläggning
- Undvik snabb etablering av vegetation genom insådd

MARKSTÖRNING

- Markstörning behövs för att ”starta om” vegetationen
- Även utanför dikesrensningsszonen – identifiera prioriterade typer
- **Hitta bra metoder för skonsam dikesrensning**

SLÅTTER

- Hitta lagom lågproduktiva marker (“vägkanternas hårdvallsängar”) där borttagning gör nytta
- Använd sen slåtter med borttagning av klippet
- Satsa på höga ytterslänter som inte behöver dikesrensas
- **Hitta bra metoder för borttagning av klipprester**